

SANCTA LUCIA GILLE

Instiftat 1939

OPTIKERYRKETS HISTORIA från 1930 – talet och framåt

2. Kvacksalveriutredningen - SOU 1956:29

Publicerad: januari 2006

KVACKSALVERIUTREDNINGEN SOU 1956:29

Denna utredning är det grundläggande dokumentet för optikerlegitimationens införande i Sverige.

Utredningen beskriver förhållandena från början av 1930-talet och 20 år framåt.

Utredningen omfattar totalt 192 sidor varav 17 sidor behandlar optikerfrågor.

Utredningsförslaget överlämnades i augusti 1956.

BAKGRUND

Utredningen, som tillsattes av inrikesdepartementet i oktober 1950, berörde bland andra optiker i deras utprovning av glasögon när denna gjordes utan överinseende av ögonläkare. Detta sett mot bakgrunden att sådan utprovning ansågs vara läkekonst och att optiker inte fick utöva läkekonst.

Redan på 30-talet förekom motsättningar mellan optiker och ögonläkare. I vårt land löstes problemet för den största gruppen specialoptiker på avtalsväg 1933 genom ett förslag av professor J.W.Nordensson. Det ”svenska optikersystemet” infördes och ett till gagn för allmänheten bättre samarbete mellan optiker och ögonläkare kom igång.

Det optikersystem som Svenska Oftalmologförbundet och Specialoptikernas Riksförbund införde syftade till erhålla en kår av goda optiker som på ett ansvarsfullt sätt arbetade som ögonläkarnas medhjälpare. Optiker, som uppfyllde vissa kvalifikationer, godkändes av Svenska Oftalmologförbundet och blev de som ögonläkarna rekommenderade. Specialoptikerna fick sina namn på listor och vanligtvis tryckta på receptets baksida.

”De 7 punkterna för godkännande”:

1. *Den optiska affären skall vara allmänt känd för gott arbete och rekommenderas av minst två av Svenska Oftalmologförbundets medlemmar utan att vägande invändningar mot affärens godkännande av någon av förbundets medlemmar inom sjukvårdsområdet.*
2. *Inslipning och montering av glasögon skola, liksom övriga hantverksarbeten, utföras å den optiska affärens egna verkstad.*
3. *Illojal, vilseledande och provocerande annonsering och reklam i press, skyltfönster eller på annat sätt är förbjuden.*
4. *Enkla glasögon i prisbilliga fattningar skola tillhanda hållas allmänheten till fastställda, skäliga priser.*
5. *Företager optiker på egen hand utprovning av glasögon få icke apparater användas eller åtgärder i övrigt brukas, vilka ingiva den hjälpsökande en falsk trygghetskänsla av att ögonen genomgått sakkunnig medicinsk undersökning. (till sådana apparater räknas bl. a. refraktometrar, oftalmometer, ögonspegel, refraktor)*
6. *Vid misstänkta felaktigheter i recept från ögonläkare åligger det optiker att sätta sig i förbindelse med denna för rättelse av eventuella fel.*
7. *Optiker, som ansluter sig till det av förbundet fastställda programmet och erbjudits förmånen att upptagas på Svenska Oftalmologförbundets optikerförteckning, förklarar sig villig att låta förbundets delegerade övervaka de gemensamma överenskommelsernas iakttagande. Bryter optikern mot dessa, strykes han å förteckningen.*

Detta system fungerade nöjaktigt under 20 år.

EXPERTGRUPPEN

1953 december tillsattes en expertgrupp av chefen för inrikesdepartementet bestående av professorn i oftalmiatrik Gunnar von Bahr och optiker Gert Preisler. De skulle biträda beträffande frågan om ”*optikers rätt att utprova glasögon och därmed sammanhängande spörsmål*”.

EXPERTGRUPPENS PROMEMORIA I SAMMANFATTNING

Orsaker till nedsättning av synförmågan och besvär vid seende:
 refraktionsanomalier
 presbyopi
 sjukliga tillstånd
 rubbningar i ögonens inbördes ställning och rörelseförmåga

Optiska hjälpmedel för seende:
 glasögon
 kontaktlinser
 förstorande hjälpmedel

De optiska hjälpmedlens användningsområden:
 Glasögon för refraktionsanomalier och presbyopi.
 Glasögon med prismaverkan för felaktig inbördes ögonställning.
 Kontaktlinser för irregulär astigmatism samt sport/kosmetiska skäl.
 Förstorande hjälpmedel för starkt nedsatt synskärpa.

Det redogjordes översiktligt för subjektiv refraktionsbestämning samt även för de hjälpmedel som kan vara lämpliga vid objektiv refraktionsbestämning såsom oftalmoskop, retinoskop, oftalmometer, refraktometer m.m. Det påpekas att det kan vara lämpligt vid refraktionsbestämning av barn att droppa ackommodationsförlamande medel i ögonen.

Vidare påpekas med kursiv stil *att den största risken vid glasögonutprovning förefintlig sjukdom i ögat eller centrala nervsystemet, eventuell allmänsjukdom förbises.*

Förhållandena 1953.

Utbildning.

Lärlingsutbildning under 4 år.
 Hermods korrespondenskurs
 A-B-C-kurser om 3 veckor vardera
 Praktiskt och teoretiskt gesällprov.

För att av Oftalmologförbundet godkännas som optiker fordras en 3 veckors kurs, Högre kursen, anordnad av Oftalmologförbundet och Specialoptikernas Riksförbund.

Årlig omfattning av glasögonutprovningen.

Antalet utprovningar c:a 600.000.
 Av dessa beräknas c:a 150.000 göras av ögonläkare.
 Vidare beräknas c:a 150.000 göras av allmänpraktiserande läkare.
 Således beräknas c:a 300.000 göras av optiker.

Antalet glasögonutprovningar som utföres:

1. Av Oftalmologförbundet godkända specialoptiker	180 000
2. Specialoptiker, inte upptagna på Oftalmologförbundets lista	20 000
3. Urmakeroptiker med verkstad, inte upptagna på listan	50 000

Antalet optiker av olika slag beräknas till

1. Av Oftalmologförbundet godkända specialoptiker	170 affärer
2. Specialoptiker, inte upptagna på Oftalmologförbundets lista	30 affärer
3. Urmakeroptiker med verkstad, inte upptagna på listan	300 affärer

Önskemål om optikerverksamhetens reglering.

Ur expertgruppens promemoria framgår att det bör vara tillåtet att optiker utprovar, tillverkar och försäljer glasögon med linsverkan till friska personer med glasögonbehov under förutsättning att optikern:

1. *har god teknisk skicklighet*
2. *erhållit betryggande utbildning i konsten att utprova glasögon*
3. *är underkunnig om riskerna av att förbise ögonsjukdomar*
4. *är medveten om sitt ansvar*
5. *icke giver sken av att ha utfört en medicinsk undersökning av ögonens hälsotillstånd*

Optikerns självständiga verksamhet borde inskränkas till att ge glasögon åt okomplicerade fall av ålderssynthet, närsynthet och översynthet hos vuxna människor.

Att fall av astigmatism helst bör undantagas från optikerns självständiga verksamhet motiveras därav att såväl bestämmande av astigmatismens art och grad som bedömandet av lämplig korrektion kan vara komplicerat. Erfarenheterna visar, att det i sådana fall, som optikerna oftast utlämna felaktiga glas.

För att framhålla optikerns ansvar vid misstanke om ögonsjukdom borde en bestämmelse införas:

Optiker är förbjuden att utan läkares föreskrift utlämna optiska hjälpmedel för seendet åt den, som skäligen bör misstänkas behäftad med sjukdomstillstånd berörande ögat.

Förslag till krav för behörighet som optiker.

Behörig optiker skall äga följande kvalifikationer:

1. *hava uppnått 25 års ålder*
2. *hava gjort sig känd för god vandel*
3. *hava i minst 8 år arbetat i optikeryrket och avlagt godkänt teoretiskt och praktiskt gesällprov*
4. *hava på tillfredsställande sätt genomgått en högre optikerkurs, stående under kontroll av medicinsk och hantverksteknisk sakkunskap, efter vilken han bör äga:*

så grundliga insikter och färdigheter i optikerhantverket, att han kan expediera alla förekommande föreskrifter på ögonglas

sådan färdighet i refraktionsbestämning enl. Donders subjektiva metod, att han på grundval av denna bestämning kan biträda kunden vid val av rättelseglas för okomplicerade fall av ålderssynthet och refraktionsfel beträffande glasets styrka, kvalitet och infattning

någon kännedom om de vanliga ögonsjukdomarna, särskilt om dem, som i sina yttringar kunna likna refraktionsfel

5. *i avgångsbetyg från ämnes- eller yrkeskurs i statsunderstödd yrkesskola erhållit minst vitsordet godkänd i kalkylation och bokföring eller visat sig äga däremot svarande kunskaper i dessa ämnen*

6. *driva egen rörelse som specialoptiker eller vara anställd som arbetsledare vid specialiserat företag i yrket och därvid disponera över tillfredsställande affärsutrustning, varulager och verkstad, där allt erforderligt hantverkarbete utföres.*

Behörig optiker skall i sin yrkesutövning underkasta sig följande regler:

1. *Inslipning och montering av glasögon skola, liksom övriga hantverksarbeten, utföras på optikerns egen verkstad*
2. *Enkla glasögon i prisbilliga fattningar skola tillhandahållas allmänheten till fastställda, skäliga priser*
3. *Optikern skall vid på egen hand företagen glasögonutprovning avstå från bruket av apparater eller åtgärder i övrigt, vilka ingiva den hjälpsökande en falsk trygghetskänsla av att ögonens hälsotillstånd blivit medicinskt sakkunnigt undersökt. (Till sådana apparater räknas bl. a. refraktometer, oftalmometer, ögonspegel, retinoskop, refraktor)*
4. *Optikern må icke utan läkares föreskrift utlämna optiska hjälpmedel för seendet åt den, som skäligen bör misstänkas behäftad med sjukdomstillstånd berörande ögat, och är skyldig att vid sådan misstanke tillråda besök hos ögonläkare*
5. *Optikern skall vid misstänkta felaktigheter i recept sätta sig i förbindelse med vederbörande läkare för rättelse av eventuellt fel*
6. *Optikern skall endast i samarbete med ögonläkare medverka vid distribution av kontaktlinser*
7. *Optikern skall avhålla sig från illojal, vilseledande eller provocerande annonsering och reklam i press och skyltfönster eller på annat sätt*
8. *Optikern skall avhålla sig från ambulerande verksamhet*
9. *Optikern är skyldig att till den behörighetstilldelande myndigheten anmäla förändring i de arbetsförhållanden, som äro förutsättning för erhållande av behörighet*

Prövning av behörigheten.

Expertgruppen föreslår Medicinalstyrelsen som den myndighet som skall utfärda myndighetsbevis. En nämnd som granskar optikerns kvalifikationer bör inrättas med representanter från Medicinalstyrelsen, Överstyrelsen för yrkesutbildningen, Svenska Oftalmologförbundet, Special-Optikernas Riksförbund och eventuellt Sveriges Hantverksorganisation.

Expertgruppens promemoria avslutas med ett förslag till kompetenskurs för behörig optiker som ej finns återgivet i utredningen.

Promemorian avlämnas mars 1954.

UTTALANDE

från utrednings huvudgrupp –i sammandrag

Glasögonutprovning är en form av läkekonst. Medicinalstyrelsen har i 1941 års betänkande uttalat, att optiker måste anses utöva läkekonsten då han företager undersökning rörande behov av ögonglas och meddelar råd och anvisningar angående dylika glas.

Experterna har samständigt avgivet promemorian. Eftersom de båda är medlemmar av SAN torde de ge uttryck för den mening som är förhärskande inom Oftalmologförbundet och Specialoptikernas Riksförbund.

Experterna har föreslagit att en genomgripande reglering av rätten att utprova glasögon. Endast en viss grupp av högutbildade fackmän skulle ha rätt att utprova glasögon. Det anses mycket tvivelaktigt att på så sätt utestänga andra yrkesgrupper, tex urmakaroptiker, från denna möjlighet.

Vem som helst kan utprova glasögon vare sig han är specialutbildad eller ej. Men då därigenom anses utöva läkekonst blir han underkastad samma regler som gäller för övriga, inte behöriga utövare, av läkekonst. Beror kundens nedsatta syn, som föranlett undersökningen, på en vid glasögonutprovningen förbisedd sjukdomsprocess - vare sig i själva ögonen eller i hjärnan eller andra organ – och skulle en läkare i motsvarande läge ha kunnat uppmärksamma processen, kan optikern eller glasögonförsäljaren göra sig skyldig till överträdelse av behörighetslagen genom att tillråda användandet av glasögonglas.

Vårt avvisande av expertgruppens förslag innebär inte varje form av reglerande är utesluten. De som ägnar sig yrkesmässigt åt glasögonutprovning och glasögonförsäljning ha olika god utbildning.

SLUTFÖRSLAGET

- i sammandrag

Vi förordar att välförtjänta optiker skall beredas möjlighet att vinna statlig legitimation i likhet med vad som gäller för sjukgymnaster. Om en liknande ordning infördes på optikerområdet skulle legitimationen vara en bekräftelse för allmänheten att vederbörande uppfyller högt ställda krav på kunnighet och erfarenhet inom yrket. Däremot skulle legitimationen icke medföra speciell behörighet. Den inte legitimerade skulle äga utöva yrket i samma utsträckning som den legitimerade dvs. om en optiker överskrider gränserna som uppställts för utövande av läkekonst kan han drabbas av påföljd, vare sig han är legitimerad eller inte.